

Informatik Frederick Jelinek

17.10.2003 Pátek Lidových novin str. 11 Téma
Vladimír ŠVELA

Muž, který učí počítače rozumět lidské řeči

Život je často mnohem zajímavější než román s komplikovanou zápletkou. Dokazuje to i příběh světově uznávaného vědce v oboru zabývající se hlasovou komunikací počítačů s člověkem, profesora předních amerických univerzit a ně-kdejšího vedoucího odborníka firmy IBM Fredericka Jelinka. V roce 1949 se šestnáctiletému gymnazistovi (v té době ještě Bedřichovi) podařilo s matkou, která měla švýcarský pas, vycestovat do Spojených států. Chlapec, jehož otec, zubní lékař, zahynul za druhé světové války v koncentračním táboře v Terezíně, dokončil v New Yorku střední školu a začal tu po večerech studovat City College. Ve dne dojížděl přes řeku Hudson do New Jersey, kde si vydělával jako dělník v továrně. "Bylo to těžké, ale ani na vteřinu mě nenapadlo, že bych se vrátil do nejhorších let komunismu v Československu," vypráví dokonalou češtinou letos třiasmdesátiletý profesor Jelinek v telefonickém rozhovoru ze svého bytu v americkém Baltimoru.

Osudová návštěva Prahy

Jako mladík chtěl být právníkem, ale nakonec se díky stipendiu pro nadané emigranty dostal na studia elektrotechniky na věhlasný Massachusetts Institute of Technology (MIT). Když se mu v roce 1957 podařilo během prázdninové cesty po Evropě získat dvoutýdenní vízum pro návštěvu své sestry v Československu, netušil, jak moc tento krátký pobyt ovlivní jeho další život. V Praze se totiž seznámil s dívkou, která Fredericka Jelinka pár let nato přivedla k oboru, jenž ho proslavil. Žádost o sňatek s mladou scenáristkou Milenou Tobolovou, kterou Jelinek podal během další návštěvy Prahy v roce 1959, však komunistické úřady zamítly a nešťastný mladík se vrátil do Ameriky. "Ve škole se mě ptali, proč jsem tak smutný. Pak mě jeden profesor vzal k poradci tehdejšího prezidentského kandidáta Kennedyho Jerome Wiesnerovi. Ten mi slíbil, že pomůže." Psal se rok 1960 a v sídle OSN v New Yorku probíhalo slavné jednání, při němž tehdejší sovětský vůdce Nikita Chruščov během jednoho projevu tloukl botou do stolu. "Na tom zasedání se s Chruščovem setkal průmyslník Cyrus Eaton, který se na přání Wiesnera zmínil o mém případě. Chruščov řekl, že s tím něco udělá. Ale měsíce se nic nedělo."

Inspirace od manželky

Na konci roku ale u Fredericka Jelinka zazvonil telefon a na následné schůzce mu pracovník československé ambasády oznámil, že prezident Novotný "z humanitárních důvodů" sňatek a vycestování jeho snoubenky povolil. "Wiesner, který se mezitím stal hlavním poradcem nově zvoleného prezidenta Kennedyho pro vědu, byl totiž nedlouho předtím na odzbrojovacích jednáních v Moskvě a opět za mě ztratil slovo." Dívka z Prahy byla do měsíce za mořem a brzy začala studovat na Harvardské univerzitě komunikační teorii u proslulého lingvisty Noama Chomského. "Mě to díky ní začalo strašně zajímat a chtěl jsem se na tenhle obor hned dát. Ale na MIT mě donutili, abych ten doktorát z elektrotechniky už dokončil," směje se Jelinek. Po doktorátu si domluvil místo v oboru jazyková aplikace informační teorie na prestižní Cornellově univerzitě. "Ale ten projekt na poslední chvíli zrušili, protože jeho vedoucí odešel skládat opery. Tak jsem se dál věnoval elektrickému inženýrství a stal se na Cornellu profesorem." Vedle toho se však začal zabývat informačními teoriemi a v roce 1972 přijal nabídku počítačové firmy IBM, aby se stal šéfem právě založeného týmu pro počítačové rozpoznávání a zpracování řeči. Na základě Jelinkem vypracované teorie se dnes vědci na celém světě pokoušejí vyrobit počítač, který by dokázal dokonale přepisovat lidskou řeč. "Šel vlastně proti proudu tehdy hlásaných teorií a stal se průkopníkem aplikace statistických metod na lidskou řeč. Proto se v amerických vědeckých kruzích stal hvězdou první velikosti," říká docent Jan Hajič, ředitel Ústavu formální a aplikované lingvistiky na Matema-ticko-fyzikální fakultě UK. Jelinek zůstal u IBM až do roku 1993. Po převratu v Československu přivedl do newyorské výzkumné centrály IBM několik talentovaných odborníků z Čech. (Prvním z nich byl Jan Hajič.) Nyní je Frederick Jelinek už deset let profesorem na Johns Hopkins University v Baltimoru a dvakrát ročně přijíždí přednášet do Prahy. Jeho žena Milena Jelinek se stala profesorkou filmové vědy na Columbijské univerzitě v New Yorku a podle jejího scénáře byl natočen český film Zapomenuté světlo. Mají syna, který je právníkem, a dceru, která vede oddělení designu ve firmě vyrábějící obroučky brýlí.

Foto popis| Stal se vůdčí osobností výzkumu firmy IBM a hvězdou první velikosti v amerických vědeckých kruzích
Foto autor| ARCHIV FREDERICKA JELINKA